

vládci pokládá knosský trůnní sál a za jejich nejvýznačnější rys válečnické zaměření, jak je zřejmé zejména z hrobových nálezů té doby. Knossos tehdy podle S. ovládal celou Krétu a byl zároveň nezávislý na pevninských achajských říších. Právě totiž soupeření Knossu a achajské pevniny vedlo prý k jeho pádu někdy kolem r. 1400 př. n. l. Běžnější výklad této katastrofy, protiachajskou revoltu domácího minojského obyvatelstva, odmítá S. s poukazem na to, že potom ovšem nelze vysvětlit, proč v takovém případě upadla Kréta po pádu Knossu na řadu století do naprosté bezvýznamnosti. Nevylučuje však ani možnost nějaké přírodní katastrofy. V závěru kapitoly se pak S. zamýšlí nad tím, že na rozdíl od archeologických nálezů a od svědectví lineárního písma B není v řecké tradici ani stopy po opravdové invazi Řeků na Krétu a že se pád Minoovy moci vždy přičítal pouze neúspěchu jeho sicilské výpravy. Nějaké speciální vysvětlení tohoto rozporu však autor nepodává.

Obecně lze říci o této Stubbingsově publikaci, že obsahuje celou řadu zajímavých myšlenek a cenných podnětů pro řešení složitých problémů obou zkoumaných pozdně helladských období. Tato tematika jej však často zavádí na cesty rozmanitých spekulací, těžko prokazovatelných, ale i s obtížemi vyvrátitelných. Jeho pokusy o zařazení některých řeckých mýtů do pozdně helladské historie jsou sice pozoruhodné, ale čtenář se neubrání dojmu (a svým odkazem na Herakleovu účast při zničení Láomendontovy Tróje to S. přímo sám potvrzuje), že interpretace jiných mýtů by zase naopak mohla vést k výsledkům podstatně odchylným.

Antonín Bartoněk

F. H. Stubbings, The Expansion of Mycenaean Civilization. The Cambridge Ancient History, Revised Edition of Vol. II, Chapter XXII [a] (sv. č. 26 nového vydání). Cambridge, University Press 1964. Stran 25, cena 3s. 6d.

Tato publikace navazuje obsahově na Stubbingsovu studii „The Rise of Mycenaean Civilization“ a její náplní jsou autorovy úvahy zhruba o prvních dvou podobdobích třetího období pozdní doby helladské (LH IIIa, b; cca 1400—1200 př. n. l.) — na rozdíl od předešlé monografie, která řešila problematiku obou období ranějších (LH I a II).

Stubbingsovy výklady se začínají rozbořem situace na řecké pevnině po konečném pádu Knossu, tj. v době kolem r. 1400 př. n. l. V první kapitole se autor soustřeďuje na problematiku pozdně helladských Théb a jejich pád. I zde autor využívá svého dělení mykénské epochy na první a druhý herojský věk a soudí, že kdežto válka Sedmi proti Thébám spadala ještě do prvního věku herojského, je prý třeba klást válku epigonů až do věku druhého — a to konkrétně do první pol. 14. stol. př. n. l. (tj. asi 150 let před dobu trójské války). Jak ovšem ukázaly poslední vykopávky v Thébách, je dnes snad dokonce možno toto datum posunout ještě níže, snad až na samý konec 14. století. V každém případě lze však se S. souhlasit, tvrdí-li, že pád Théb znamenal významný mezník v pozdně helladské historii a že výrazně posílil mocenské ambice argolských Mykén, a snad již také do jisté míry uspěl proces politické unifikace Attiky.

Pád Théb, tj. akce epigonů proti Thébám, byl podle S. oddělen od prvního tažení Sedmi proti Thébám další významnou událostí, totiž změnou vládnoucí dynastie v Mykénách, a tato okolnost je tématem řešeným v druhé kapitole Stubbingsovy monografie. Podle něho přešla tehdy vláda v Mykénách z dynastie Perseovců, vyústivší jinak dále v syny a další potomky Herakleovy, na Pelopovce, kteří sem přišli z Elidy. V Stubbingsově pojetí je právě tato nová mykénská dynastie odpovědná za pád Théb, na druhé straně však o pádu Knossu nedovede S. rozhodnout, zda mu nástup nové dynastie předcházela či jej následoval.

Třetí kapitolu práce tvoří stručný přehled o materiální kultuře třetího období pozdní doby helladské, zvl. zmíněných již podobdobí IIIa—b. V první části této kapitoly se S. zabývá mykénskými paláci a rozebírá jejich známé charakteristické rysy, odlišující je od paláců krétských (opevněná poloha, hradby, megaron jako jádro paláce) i různé jejich občasné minoidní prvky (sloupy, technika fresek, užití sádry apod.) a podává zhruba popis paláců v Mykénách, Tiryntu

a Pylu. Popisného charakteru jsou i druhá a třetí část kapitoly, které jednájí o nalezených předmětech denní potřeby a o hrobech zkoumaného období. Autorův výklad se tu drží tradičních schemat. Nejzasvěcenější je charakteristika keramiky, tj. té oblasti hmotné kultury, v níž je S. na slovo vzatým odborníkem. Pro LH III tu autor zdůrazňuje zejména přechod k stylizovanosti kreseb v souvislosti se ztrátou minojských zdrojů inspirace. Ve výkladu o mykénských hrobech si všímá především tzv. Atreovy pokladnice.

Charakteristika mykénské společnosti je náplní čtvrté kapitoly. Je to vlastně krátký přehled faktů získaných z textů lineárního písma B, a to přehled snad až příliš kusý, takže komplexní pohled na mykénskou společnost z něho čtenář nenabude. Autor tu uvádí hlavně informace o státním zřízení, státní správě a organizaci hospodářského života. Vedle tradičních výkladů připojuje někdy vlastní poznámky; většinou jde o myšlenky sice originální, ale materiálem nepodložené (rozdíl mezi půdou občinnou [*kekeimená ktoiná*] a mezi půdou v soukromém držení [*ktoimená ktoiná*] se mu jeví jako odraz někdejšího rozdílu mezi půdou původního obyvatelstva a tou, již se zmocnili pozdější dobyvatelé; *láwagetás* „vůdce lidu“ je srovnáván s římským tribunem lidu). Závěrem S. správně zdůrazňuje poměrnou vzájemnou nezávislost jednotlivých palácových center — třebaž občas přecházela ve společné válečné akce — a zdůvodňuje to zejména nedostatkem vhodných komunikací mezi těmito centry.

Poslední kapitola práce jedná o zámořských stycích mykénských Achajů. Autor se tu pokouší především zhodnotit nálezy mykénské keramiky z LH III, jak byly odhaleny v mnoha oblastech východního a středního Středomoří. Před čtenářem tu v této souvislosti vystupují Rhodos s vlastními dílnami (již LH IIIa), celá řada dalších egejských ostrovů až po maloasijské pobřeží a na něm zejména Milét (zvláště po zničení minojského sídliště kolem r. 1400) a Trója (až do zničení homérské vrstvy VIIa, ojedinele i později; mykénské zboží sem bylo jednak importováno, jednak bylo zde napodobováno; Řekové naopak odtamtud dováželi koně), ale např. i Kolofón, dále Kypr (původně jen import, později — v souvislosti s řeckou imigrací — samostatné dílny, produkující zejména v LH IIIb „levantako-helladské“ zboží, které se některými rysy odlišovalo od mykénské keramiky pevninské), zčásti i Kilikie, dále pak zejména Sýrie (Ugarit, Alalach, ba i Kadeš), již. Palestina a Egypt (zvl. El-Amarna kolem r. 1370 př. n. l.), na západě potom Malta, východosicilské pobřeží a Ischia v Neapolském zálivu (v Scoglio del Tonno, poblíž jihoitalského Tarentu, bylo odkryto dokonce opravdové mykénské sídliště, vyrábějící mykénskou keramiku v rhodském stylu).

Kapitola končí exkursem o problematice tzv. Achchijawy. S. je zastáncem názoru, že toto jméno, zmíněné více než dvacetkrát v chetitských dokumentech, je opravdu etymologicky spjato s řeckým ethnikem *Achaiwoi* a dále že *Milawanda*/*Milawata* chetitských textů, město spadající v jisté době pod achchijawského krále, je opravdu Milét (pův. řecký tvar asi *Milwatos*). Co se týče lokalizace Achchijawy, autor nevyklučuje možnost identifikace Achchijawy přímo s mykénským Řeckem, ale pravděpodobnějším se mu zdá názor, že Chetité tak označovali nějakou lokální, na mateřské pevnině poměrně nezávislou achajskou říši s centrem na Rhodu. Vztahy mezi Achchijawou a Chetity charakterizuje S. pro 14. stol. př. n. l. jako srdečné, ve 13. stol. př. n. l. však výrazně ochladly; pro obojí poskytují chetitské texty řadu dokladů. (Podrobnější informace o této otázce viz v mém článku *Historie Achchijawy ve světle chetitských dokumentů*, SPFFBU C 10 (1963), 5—16; naše výklady tam obsažené se vcelku shodují se Stubbingsovými.)

Ve srovnání s první recenzovanou Stubbingsovou prací (*The Rise...*) obsahuje tato druhá monografie méně spekulací (historické zařazení thébských mýtů je celkem přesvědčivé), ale na druhé straně zároveň působí — ve srovnání s ní — i méně uceleným dojmem. Je tu neústrojně na sebe napojeno několik dílčích výkladů a přitom chybějí kapitoly, které by tu čtenář čekal, např. partie o historickém pozadí trojské války. Ani výklad o mykénské společnosti, jak jsme o tom již hovořili, neodpovídá svým rozsahem jak významu této společnosti, tak i okolnosti, že jde o výsledky nových objevů, které se dostávají do CAH takto poprvé. Vyslovujeme však zá-

věrem svou naději, že snad redakce nového vydání CAH bude mít tuto věc na zřeteli a že důkladnému rozboru mykénské společenské problematiky bude věnován zvláštní svazek edice.

Antonín Bartoněk

F. H. Stubbings, The Recession of Mycenaean Civilization. CAH, Revised Edition of Vol. II, Chapter XXVII (sv. č. 39). Cambridge Univ. Press 1965. Cena 3s. 6d.

Tato třetí Stubbingsova stať (viz *The Rise of Mycenaean Civilization a The Expansion of Mycenaean Civilization*, recenzované ve SPFFBU E 11 (1966), 156—161) uzavírá v CAH autorův výklad o mykénské civilizaci. Obsahuje tři podkapitoly. V první z nich se autor zabývá náznaky politických změn ve východním Středomoří ke konci období LM IIIb (tj. koncem 13. stol. př. n. l.) Na maloasijské půdě se tehdy výrazně projevoval úpadek chetitské moci; zároveň vzrůstaly odštěpivé tendence v některých závislých krajinách na maloasijském jihu (*Arzawa*) a západě (*Aššuwa* — toto jméno spojuje i S., jak to bývá dnes zvykem, s řeckým *Ἄσολα*) a krajiny na Chetitech nezávislé se připravovaly k boji o chetitské dědictví (např. *Achchijawa*, která bývá lokalizována nejčastěji na Rhodos a již Stubbings bez rozpaků pokládá — ve shodě s většinou dnešních grecistů, ale v protikladu k řadě chetitologů — za mocenský útvar vytvořený mykénskými Achaji). V téměř úplné shodě s *D. Pagem*, *History and the Homeric Iliad*, Berkeley 1959, str. 97nn. považuje přitom S. achajský útok na Tróju za pouhou jednu epizodu těchto konfliktů; dává mu k tomu příležitost chetitská zpráva o boji Chetitů s koalici vedenou zemí Aššuwa, na níž měly podíl i krajiny *Taruiša* (= *Τροία*?) a *Wulušija* (= *Ἔλιον*?) a v souvislosti s níž se snad objevil na maloasijské půdě i sám král Achchijawy (srov. *A. Bartoněk*, SPFFBU C 10 (1963), 10n.). Ale S. zároveň pozoruje již i jistý úpadek moci vlastního mykénského Řecka a dokládá jej zjištěním, že mykénská keramika, šířící se v té době zvláště na pobřeží syrském a palestinském, nepochází z řecké pevniny, nýbrž byla vyráběna především na Kypru, na němž měli podle autora již od zač. 14. stol. př. n. l. mykénští Achajové své osady. Konečný ráz dal však podle autora politické situaci ve východním Středomoří vpád neznámých národů ze severu, který zničil jak mykénskou civilizaci, tak i chetitskou říši a kvetoucí města syrská (např. Ugarit) a byl podvakrát (cca 1220 a cca 1190 př. n. l.) zastaven až na hranicích samotného Egypta. Pokud jde o jména těchto národů, udávaná v egyptských pramenech, identifikuje S. kmen *Peleset* s Filištinými (to je rovnice přijímaná celkem všeobecně), avšak co se týče kmene *Ekweš* z prvního vpádu a kmene *Denyen* z útoku druhého, není příliš přesvědčen, že šlo o „Achaje“ a „Danay“; autor nanejvýš připouští, že mohlo jít o izolované skupiny achajských žoldnéřů a dobrodruhů, stržené vpádem invazorů, a upozorňuje — stejně jako Page — na to, že kmen *Ekweš* prováděl na rozdíl od Achajů obřízku. [Poznamenáváme, že v naší literatuře se používá častěji jiných prepisů těchto ethnik.]

Druhá subkapitola je věnována problematice trójské války. Autor jí předsláá úvahu, podle níž v době upadajícího chetitského vlivu byla trójská oblast na sz. Malé Asie — se svými dlouholetými předchozími obchodními styky s mykénským Řeckem (mykénská keramika se tu nachází ve velkém počtu v dlouhém časovém rozmezí) a poměrnou politickou izolovaností — vhodnějším místem k uplatnění achajského vlivu než krajiny na jihozápadě a jihu Malé Asie, kde se tehdy hlásily ke slovu jiné politické útvary. Především se však autor v této subkapitole soustřeďuje na argumentaci ve prospěch svého tvrzení o mykénském původu obou homérských „katalogů“ — seznamů účastníků války — achajského i trójského. S. tu využívá především zjištění, že z asi 170 míst uváděných v achajském seznamu byla značná část (asi 90) opravdu prokazatelně obydlena v době mykénské a že je mezi nimi nejméně 40 takových, které Řekové doby klasické nebyli už schopni identifikovat. V tomto svém stanovisku se autor shoduje s *Pagem*, nikoli však např. s podstatně opatrnějším stanoviskem *Kirkovým*, obsaženým v stati *The Homeric Poems as History*, která taktéž již vyšla v sešitovém vydání CAH (viz její recenzi v příštím čísle *Sborníku prací FF BU*). Bezpečný je však Stubbingsův závěr, že achajská moc, která podnikla útok proti Tróji, nebyla vojenským orgánem nějaké jednotné, centralistické všemykénské říše,